

УДК 373.5.016:78

Ірина Матійчин, кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри методики музичного виховання і диригування
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ЖУРНАЛ “ПОЗАКЛАСНИЙ ЧАС” ЯК ІНФОРМАТИВНЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті висвітлюється роль і значення журналу “Позакласний час” для теоретичної підготовки і практичної діяльності вчителя музичного мистецтва на уроках і в позакласній роботі. Аналізуються різноманітні матеріали часопису (нормативні положення, методичні рекомендації, розробки виховних заходів, сценарії шкільних свят, добірки пісень і т.п.), дотичні до музичної педагогіки, та визначаються можливості їх застосування. При відборі та аналізі особлива увага надається інформативно насиченим матеріалам із значним навчально-виховним потенціалом.

Ключові слова: журнал “Позакласний час”, музичне мистецтво, сценарії шкільних заходів, добірки пісень.

Лит. 8.

Ірина Матійчин, кандидат искусствоведения,
доцент кафедры методики музыкального воспитания и дирижирования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ЖУРНАЛ “ВНЕКЛАСНОЕ ВРЕМЯ” КАК ИНФОРМАЦИОННЫЙ ИСТОЧНИК ДЛЯ УЧИТЕЛЯ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

В статье освещается роль и значение журнала “Внеклассное время” для теоретической подготовки и практической деятельности учителя музыкального искусства на уроках и во время внеклассной работы. Анализируются различные материалы журнала (нормативные положения, методические рекомендации, разработки воспитательных мероприятий, сценарии школьных праздников, подборки песен и т.п.), касаемые музыкальной педагогики, и определяются возможности их применения. При отборе и анализе особое внимание уделяется информационно насыщенным материалам, владеющим значительным учебно-воспитательным потенциалом.

Ключевые слова: журнал “Внеклассное время”, музыкальное искусство, сценарии школьных мероприятий, подборки песен.

Iryna Matiychyn, Ph.D. (Art Studies),
Associate Professor of the Music Education Methods and Conducting Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE MAGAZINE “EXTRACURRICULAR HOUR” AS INFORMATIVE SOURCE FOR TEACHER OF MUSIC

The article deals with the role and meaning of the magazine “Extracurricular Hour” for the theoretical preparation and practical action of teacher of musical art during the lessons and extracurricular work. The various materials of the magazine (the normative positions, the methodical recommendations, developments of educate measures, the scenarios of school holidays, a selection of songs, and others like that), dealing with music pedagogy are analyzed and possibilities of their using are defined in the article. The author, while selecting and analyzing of materials, pays the special attention on the informatively intense materials with the considerable educational potential.

Keywords: the magazine “Extracurricular Hour”, the musical art, the scenario of school measures, selections of songs.

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес вніс значні корективи у розвиток засобів масової інформації. Швидкість, доступність інформації через Інтернет заставляє друковані видання боротися за читача, шукати свою нішу у задоволенні його потреб. Редакція журналу “Позакласний час” знайшла таку нішу, регулярно друкуючи актуальні для освітньо-виховної роботи

в школі матеріали. Гнучко реагуючи на потреби школи, часопис пропонує цікаві і корисні напрацювання до виховних заходів відповідно шкільному календарю – від “Свята першого дзвоника” до “Прощання зі школою”. Аналіз матеріалів часопису “Позакласний час” сприятиме його популяризації та допоможе вчителю музичного мистецтва доцільно скористатися цим виданням.

Аналіз основних досліджень. Роль засобів масової інформації в освітньо-виховному процесі досліджували О. Авдєєва, Е. Баран, Г. Брахман, Н. Богомолова, В. Загороднюк, Ж. Гоне, І. Дичківська, А. Журін, Л. Зазнобіна, В. Зайцева, Л. Панасюк, А. Рижанова, В. Олешко, Г. Онкович, О. Ситник, І. Усольцева, В. Чекалюк, Я. Шведова та ін. Їх праці здебільшого спрямовані на вивчення позитивного та негативного впливу засобів масової інформації на соціалізацію молодого покоління і носять узагальнюючий характер. Акцент у дослідженнях ставиться на інноваційних педагогічних технологіях (медіаосвіті), а вивченню традиційних джерел інформації, у т. ч. друкованих, надається менше уваги. Окремі роботи присвячені визначенню впливу засобів масової інформації на музичний розвиток молоді (зокрема, стаття Г. Янішевської “Вплив друкованих ЗМІ на формування смаків молоді: до проблеми класифікації видань”). Аналіз сучасних освітніх друкованих засобів, дотичних до музичного виховання, ще чекає на своїх дослідників.

Мета статті – проаналізувати різноманітні матеріали журналу “Позакласний час” та визначити їх інформативне значення для вчителя музичного мистецтва.

Вклад основного матеріалу. Науково-методичний журнал “Позакласний час” є одним із друкованих часописів ТОВ “Редакція освітянських видань”, до системи якого входить журнали “Розкажіть онуку”, “Посібник для вчителя”, “Бібліотечка для вихователя дитячого садка”, “Шкільна бібліотека”, “Бібліотечка вчителя початкової школи”, “Все для вчителя” та ін. Головою наглядової ради редакції є Павло Катунін, почесний член Національної спілки журналістів України, а головним редактором часопису “Позакласний час” – Галина Давидова. Часопис є щомісячним виданням (частими є спарені номери журналу) і розповсюджується лише за передплатою.

На протязі видавничого життя журналу (1998 – 2017) редакція неодноразово змінювала формат видання та старалася покращувати його якість, а також оптимізувати структуру. У сучасному вигляді часопис має кольорову обкладинку та вкладку, а також може доповнюватися тематичними додатками (наприклад, № 2 за 2016 рік ще містить невеличку збірку “Шевченківські свята у школі” – журнал у журналі), дисками із відеоматеріалами до інтегрованих уроків та виховних заходів. Своєрідним додатком є і газета “Позакласний час”.

Варто відзначити, що за роки існування суттєво

змінилася і мовна політика “Позакласного часу”. Часопис, що містив матеріали як українською, так і російською мовами, тобто пропагував недоречну для освітнього видання двомовність, після перемоги Революції гідності та окупації Російською федерацією українських земель у 2014 році виразно зміщує акценти у бік державної української мови.

Таким чином, на сторінках журналу “Позакласний час” знаходимо інформацію різного змісту та призначення, а саме:

1. Нормативні положення та рекомендації щодо планування виховної роботи в школі, розробки проектної діяльності тощо.

2. Матеріали, присвячені ювілею визначних осіб науки та культури.

3. Методичні рекомендації щодо проведення всеукраїнського конкурсу “Вчитель року” та зразки напрацювань вчителів-переможців цього конкурсу.

4. Календар класного керівника: добірки матеріалів, що мають допомогти педагогам урізноманітнити щоденне перебування учнів у школі, зробити їхнє дозвілля цікавим, змістовним та корисним.

5. Різноманітні матеріали для підготовки та проведення шкільних урочистих заходів.

6. Вкладка “Не журись”, призначена спочатку для студентської молоді, а згодом – для працівників закладів культури.

Крім того, журнал публікує цікаві бувальщини із життя видатних людей, їх крілаті фрази та жаргівливі висловлювання, а також тематичні кросворди, вікторини, рекомендації для проведення групових ігор, інструкції для робіт своїми руками, статті про родинне виховання та ціннісне ставлення до природи, поради психолога тощо.

Такий доволі широкий спектр зацікавлень робить “Позакласний час” універсальним джерелом для педагогів, навчальна діяльність яких тісно переплітається із виховною. Саме такою постає праця вчителя музичного мистецтва, до обов’язків якого переважно додається і підготовка та проведення класних та позакласних заходів, і організація гурткової роботи в школі, і виконання функцій класного керівника. Навчаючи і виховуючи, вчитель має змогу впливати на культурний розвиток як окремих особистостей, так і нації в цілому, адже, за влучним висловом О. Данилової, “школа – це мікромодель майбутнього суспільства” [3, 22].

Багатогранність редакційної політики приваблює до журналу багатьох вдячних читачів (наклад видання – 9 – 10 тис. примірників), ті ж,

хто не має змоги передплатити “Позакласний час”, можуть скористатися ним через бібліотечні фонди. Свідченням пошани до журналу є присвячений йому вірш вчительки Галини Витюк, надрукований у одному з випусків за 2009 рік:

Позакласний час
Щоб провести нам дозвілля,
Є у нас чудовий шанс –
Це часопис, не застілля,
Назва – “Позакласний час”.
Творчі тут доробки мудрі
Переможців-вчителів,
Композиторів місцевих
І бібліотекарів.
Дописи, вірші, змагання,
Дошки оголошень,
Співробітництва бажання
Без вагань, запрошень.
Про картини нам часопис
Розповідь сумлінно,
Ілюстрацію дасть, опис
Про шедевр нетлінний.
І родинні тут промови,
Конкурси елітні,
Всі традиції зимові,
Весняні і літні.
Пізнавальні тут моменти:
Все є на сторінці,
А тому – аплодисменти
Редакційній спілці [2, 1].

Попри значний буп у розвитку медійних технологій, часопис був і залишається цінним інформативним джерелом для вчителя, адже його змістове наповнення відображає сучасні тенденції освітньої політики, спрямовані на інтеграцію навчальних предметів. Матеріали часопису можуть допомогти вчителю в організації творчої мистецької діяльності учнів як на уроках освітньої галузі “Мистецтво”, так і у позакласній роботі. Роль позакласної роботи для творчого розвитку дітей важко переоцінити. І. Белова слушно наголошує, що “позакласна діяльність більш, ніж навчальна, накопичує досвід творчої діяльності, оскільки дає можливість учням випробувати свої сили в різних її видах” [8].

Матеріали “Позакласного часу” покликані збагатити вчителя інформацією як теоретичного, так і практичного значення. Попри незначну кількість аналітичних статей, дотичних до музичної педагогіки, журнал у різних формах подає велику кількість важливої для вчителя і цікавої для учнів інформації, що має на меті повернути

увагу до окремих подій і явищ музичного життя України та світу, розширити уявлення про вже відомі події та процеси в історії музичного мистецтва, показати їх генезу та місце в історії культури.

А. Верещагіна у дописі з красномовною назвою “Давайте разом відновимо золоті сторінки української музичної педагогіки” [1] розповідає про результати діяльності Міжнародної конференції “Микола Леонтович і українська музична педагогіка”, що відбулася у Чуківській загальноосвітній школі на Вінниччині (саме тут шліфувалася педагогічна майстерність молодого композитора та формувалася власна методика викладання музики у молодших класах). Зі статті ми дізнаємося про чудову ідею створення спеціального видання для вчителів “Золоті сторінки української музичної педагогіки”¹, яке б висвітлювало музично-педагогічну спадщину видатних українських композиторів, а також випуск хрестоматії, у якій було б зібрано обробки українських народних пісень для дітей та твори наших видатних співвітчизників.

Важливим є і заклик дописувача до відродження, поновлення та створення на місцях шкільних музеїв чи музейних кімнат уславлених земляків-композиторів, адже їх діяльність відіграла важливу роль у розвитку музичної освіти на всіх рівнях.

Заслугує на увагу і стаття С. Кравцової “Внесок міжнародних фестивалів у збагачення та розвиток українського мистецтва”. Автор високо оцінює роль міжнародних фестивалів у активізації мистецького життя нашої держави і наголошує, що “саме вони є найважливішими чинниками утвердження України у світі як держави високорозвиненої мистецької культури” [6, 99]. Попри значну кількість і жанрове розмаїття вітчизняної фестивальної палітри, “трьома китами” музичної культури сучасної України вона слушно вважає міжнародні фестивалі “Київ музик фест” (м. Київ), “Контрасти” (м. Львів) та “Два дні й дві ночі нової музики” (м. Одеса).

Різні сторінки музичного життя українців розкривають і матеріали для проведення та організації шкільних тематичних заходів. Серед них варто назвати “Вечір пам’яті Н. Яремчука” Н. Ситник (№ 20 за 1998 р.), “Стежками пісень А. Малишка” А. Шишука (№ 21 за 2002 р.), “Народні музичні інструменти та використання їх узвичаєх, обрядах, фольклорі і літературі” Д. Назарової (№ 1-2 за 2002 р.), “Свято українського романсу”

¹ Про реалізацію цього задуму поки що нічого не відомо, хоча була створена спеціальна творча група для його втілення в життя.

К. П'яткуна (№ 20 за 1998 р.), “Народнописенні скарби України” І. Гуреш (№ 7 за 2011 р.) та багато інших.

Варто відзначити надрукований у часописі творчий доробок лауреата конкурсу “З Україною в серці” Л. Криворучка під назвою “Є крила в кобзи невидимі”. Це вагома робота, репрезентована у вигляді усного журналу і поділена на чотири частини-сторінки. Сторінка перша “Своїм корінням українське кобзарство сягає у глибину віків” коротко розповідає про історію українського кобзарства та висвітлює його видатні постаті (Остапа Вересая, Федора Грищенка, Архипа Никоненка, Петра Гуля, Федора Кушнерика, Володимира Кабачка та Євгена Адамцевича.

Сторінка друга “Неоголошена війна” розкриває маловідомі факти про злодіяння і репресії проти кобзарів у першій половині ХХ ст. та ймовірно, але поки документально не підтверджену версію про розстріляний кобзарський з'їзд (десь 1930 – 1935 роки)².

Третя сторінка “Нашого цвіту по всьому світу” висвітлює діяльність Полтавської капели бандуристів, заснованої 1925 року Володимиром Кабачком. Приділяється увага вдячним прозовувачам справи маестро Григорію Назаренку та Григорію Китастому.

Четверта сторінка присвячена справі відродження кобзарського мистецтва та перспективам розвитку полтавської капели бандуристів. У ній наводяться слова Любові Кизименко-Непопущевої, колишньої бандуристики єдиної в Україні заслуженої капели бандуристок із книги спогадів “Перлина України” (1999) з таким закликком-застереженням: “Аби не закотилася під килим і не загубилася та маленька перлинка нашої молодості і не кануло у вічність прекрасне мистецтво. Щоб знали і цінували наші діти і онуки своє, народне, не перекручене й не позичене!” [7, 18]. Такий ґрунтовний підхід у матеріалі Л. Криворучка до висвітлення складної теми безперечно знайде відгук у серцях школярів, а декого з них, мабуть, спонукає до навчання гри на бандурі.

Цікавими для вчителя музичного мистецтва будуть і рекомендації та практичні матеріали для організації позакласної роботи в школі. З матеріалів цієї тематики хочеться відзначити публікації А. Остапенко “Організаційно-функціональна структура виховної роботи” (№ 3 за 1999 р.), Г. Карпової та С. Павлової “Досвід

планування гурткової роботи” (№ 2 за 2007 р.), розроблений для трьох вікових груп, а також рубрику “Вчитель музики в позаурочний час” в окремих випусках журналу (зокрема, у № 13-14 за 2004 рік та у № 19 – 20 за 2012 рік).

Дуже важливими і повчальними видаються чисельні матеріали часопису, що покликані відродити народну обрядовість українців, зацікавити молодь фольклорними джерелами. Окрім чисельних добірок календарно-обрядових пісень, “Позакласний час” пропонує сценарні дійства давніх обрядів (Мартинюк М. “Дозвольте заколядувати” (№ 34 за 2001 р.), Охмат В., Сандуляк Г. “Великодні ігри та гаївки” (№ 5 – 6 за 2004 р.), Пронь Л. “Новорічний обряд “Маланка” (№ 21 – 22 за 2009 р.) та ін.) і добірку “Українські народні танці-хороводи” з детальними інструкціями, нотами та віршованими текстами (вкладки у № 19 – 20, 21 – 22 за 2004 рік та № 1 – 2 за 2005 рік).

Знайомству із творчістю українських та зарубіжних композиторів сприяють надруковані на сторінках часопису короткі біографії митців, цікаві бувальщини з їх життя, кросворди та музичні вікторини. На сторінках журналу зустрічаємо і навчально-пізнавальні матеріали, пов'язані із грою на музичних інструментах (“Уроки гри на гітарі” (№ 7 – 8 за 2004 р.), Т. Щерба “Історія українських народних музичних інструментів” (№ 13 – 14 за 2004 р.) та ін.). Дуже цікавим і повчальним для читачів “Позакласного часу” буде проект-презентація М. Лорера “Музика та її вплив на людину” [4], в якому простежується зв'язок музики із фізикою.

Серед чисельних матеріалів журналу трапляються і такі, що пропагують музичне мистецтво у розважальній, ігровій формі (Швець О. “Музичний КВК” (№ 3 за 2011 р.), Гавриленко М. “Музичний ринг” (№ 2 за 2008 р.), Василенко Л. “Веселі нотки” (№ 2 за 2008 р.), Тіболз Д. “Музичні інтермедії” із циклу “Кращі ігри для сімейних свят” (№ 23 – 24 за 2006 р.) та ін.).

Справжнім надбанням для вчителя музичного мистецтва може стати пісенний репертуар часопису. Пісні друкуються на сторінках журналу у різному викладі: від одноголосся до хорової партитури, у супроводі музичного інструмента чи без нього³. Іноді “Позакласний час” подає тільки віршовані тексти пісень, що не є доцільним, адже, не знаючи мелодії, такими творами важко скористатися.

Надруковано пісенний матеріал у журналі

² Ця версія лягла в основу фільму “Поводир” режисера О. Саніна, знятого у 2014 році.

³ Так, у № 4 за 2011 рік (ст. 113 – 114) вміщена пісня “Молодість ветеранів” (сл. М. Негоди, муз. А. Пашкевича) для хору у інструментального ансамблю.

нерівномірно: деякі випуски містять одну-дві пісні, інші – цілі добірки пісень певної тематики, або й кілька таких добірок. Назвемо тільки деякі з них: 6 випусків “Пісні про Україну” (потім – “Пісні України”) (№ 11 – 12, 17 – 18, 19 – 20 за 2006 р., № 3 і 6 за 2007 р., № 5 за 2008 р.), “До побачення, школо моя” (№ 7 – 8 за 2006 р.), “Мамина любов” (№ 4 за 2008 р.), “Українські народні пісні” (№ 5 – 6 за 2009 р.), “Школо, двері відчиняй” (№ 13-14 за 2009 р.), “Ой весела в нас зима” (№ 21 – 22 за 2009), “Пісні до свята Миколая” (№ 23 – 24 за 2012 р.). Музичні твори друкуються різних авторів, та все ж найчастіше зустрічаються пісні на музику М. Ведмедері.

Як уже згадувалося, часопис бере активну участь у різноманітних конкурсах, таких як “Виховний захід сезону”, “Вчитель року” і т. п., друкуючи доробки переможців конкурсу на своїх сторінках. Так, переможцем конкурсу “Виховний захід сезону” (№ 4 за 2011 р.) став вчитель музичного мистецтва В. Колісниченко із виховним заходом “Всім серцем свою Україну любить” [5]. Попри сценарій заходу, автор репрезентував добірку пісень до нього на власну музику. Цікаво, що таке представлення талановитого пісняря не пройшло безслідно, редакція “Позакласного часу” продовжила співпрацю з композитором, друкуючи його пісні у наступних випусках журналу. Зокрема, у № 2 за 2016 рік вміщена добірка пісень В. Колісниченка, присвячена Небесній сотні (с. 19-21).

Висловлюючи вдячність редакції “Позакласного часу” за велику і різносторонню увагу до мистецтва, у т.ч. і музичного, все ж хочеться зауважити і окремих, але суттєвий недолік журналу, який на протязі років ніяк не вдається ліквідувати. Дуже насичений інформативно журнал все ще не може вибрати відповідний формат для відображення детального змісту, на сьогоднішній день друкуючи його тематичними блоками⁴. Тому пошук потрібного матеріалу (наприклад, пісні) є вкрай утрудненим.

Висновки. Попри окремі недоліки, треба визнати великі потенційні можливості для використання як теоретичних, так і практичних матеріалів “Позакласного часу” у щоденній роботі вчителя музичного мистецтва. Правильно підбираючи і використовуючи різносторонню і цікаву інформацію зі сторінок журналу, вчитель має змогу стати для багатьох учнів провідником у світ музики, допомогти дітям розвивати свої

таланти як на уроках музичного мистецтва, так і у позакласній роботі, а головне – впливати на їх культурний розвиток.

Література

1. *Верецагіна А. Давайте разом відновимо золоті сторінки української музичної педагогіки / А. Верецагіна // Позакласний час. – 1998. – № 8. – С. 13 – 19.*
2. *Витюк Г. Вірш “Позакласний час” / Г. Витюк // Позакласний час. – 2009. – № 1 – 2. – С. 1.*
3. *Данилова О. Районна рада учнівського самоврядування / О. Данилова // Директор школи. – 2011. – № 12 (636). – С. 22 – 25.*
4. *Лорер М. Музика та її вплив на людину / М. Лорер // Позакласний час. – 2011. – № 7. – С. 2 – 24.*
5. *Колісниченко В. Всім серцем свою Україну любить / В. Колісниченко // Позакласний час. – 2011. – № 4. – С. 19 – 26.*
6. *Кравцова С. Внесок міжнародних фестивалів у збагачення та розвиток українського мистецтва / С. Кравцова // Позакласний час. – 2009. – № 3-4. – С. 99 (99 – 102).*
7. *Криворучко Л. Є крила в кобзи невидимі / Л. Криворучко // Позакласний час. – 2008. – № 1. – С. 18 (9 – 18).*
8. <http://shkola.ostriv.in.ua>

References

1. *Vereshchahina A. (1998). Davaite razom vidnovymo zoloti storinky ukrainiskoi muzychnoi pedahohiky [Let together will pick up thread the gold pages of Ukrainian musical pedagogics]. Pozaklasnyi chas. № 8, pp. 13 – 19 [in Ukrainian].*
2. *Vytiuk H. (2009). Virsh “Pozaklasnyi chas”. [A poem is “Extracurricular time”]. Pozaklasnyi chas. №1 – 2, p.1 [in Ukrainian].*
3. *Danylova O. (2011). Raionna rada uchnivskoho samovriaduvannia. [District soviet of student’s self-government]. № 12 (636), pp. 22 – 25. [in Ukrainian].*
4. *Lorer M. (2011) Muzyka ta yii vplyv na liudynu. [Music and its influence is on a man]. Pozaklasnyi chas. № 7, pp. 23 – 24. [in Ukrainian].*
5. *Kolisnichenko V. (2011). Vsim sertsem svoiu Ukrainu liubit. [By all heart love the Ukraine]. Pozaklasnyi chas. № 4, pp. 19 – 26. [in Ukrainian].*
6. *Kravtsova S. (2009). Vnesok mizhnarodnykh festyvaliv u zbahachennia ta rozvytok ukrainiskoho mystetstva. [Payment of international festivals is in enriching and development of the Ukrainian art]. Pozaklasnyi chas. № 3 – 4, pp. 99 – 102. [in Ukrainian].*
7. *Kryvoruchko L. (2008). Ye kryla v kobzy nevydymi. [There are wings in kobzas invisible]. Pozaklasnyi chas. № 1, pp. 9 – 18. [in Ukrainian].*
8. Retrieved from <http://shkola.ostriv.in.ua> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.02.2017

⁴ Це вже не найгірший варіант, траплялися випуски, у яких зміст був відсутній взагалі.